

*Publication de la Société historique
et archéologique dans le Limbourg
76 (1940)*

Het Roermondsche Kartuizerconvent in de zestiende eeuw ¹⁾

door

Mr. H. J. J. SCHOLTENS.

De eigenlijke stichtingsbrief van het kartuizerklooster Bethlehem te Roermond is gedagteekend 25 Juli 1376. ²⁾ Daarbij hadden Werner van Swalmen, zijn echtgenoot Bertha van Geilenkirchen en zijn broeder Robinus van Swalmen de noodige bezittingen en inkomsten voor de fundatie ter beschikking gesteld. Als „rector” van de in wording zijnde nederzetting fungeerde toen de bekende Hendrik van Eggher van Kalkar. ³⁾

Terwijl alle andere kartuizerkloosters hier te lande in de jaren zeventig der zestiende eeuw zijn teniet gegaan, is het Roermondsche huis de gevolgen van bloedbad en plundering, welke het in het jaar 1572 hebben geteisterd, te boven gekomen. Het

¹⁾ Afkortingen :

c. : chartae capituli generalis Ordinis Cartusiensis (hs. Certosa di Lucca, Italië) ;

Ephem. : L. LE VASSEUR, *Ephemerides Ordinis Cartusiensis* I-IV (Monstrolii 1890-1893) ;

Mougél : D. A. MOUGÉL, *Dionysius der Karthäuser* (Mühlheim a.d. Ruhr 1898) ;

Necr. : Anniversaria Cartusiae Ruremundensis (hs. Redemptoristenklooster Nebo te Nijmegen) ;

NNBW : *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, I-X (Utrecht 1911-1937).

²⁾ C. LE COUTEULX, *Annales Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*, VI, (Monstrolii 1890), 136-139 ; A. MIRAEUS, *Opera Diplomatica*, II, 890-891.

³⁾ DR. H. B. C. W. VERMEER, *Het tractaat „Ortus et decursus ordinis Cartusiensis” van Hendrik Eggher van Kalkar. Met een biografische inleiding.* (Wageningen 1929) ; NNWB, VIII, 460.

heeft nog voortbestaan tot in het laatst der achttiende eeuw. In 1783 is de chartreuse te Roermond door Joseph II opgeheven.

Zonder twijfel moet de vijftiende eeuw als het tijdperk van haar grootsten bloei worden aangemerkt. Voor een niet gering deel ontleende het convent toen zijn vermaardheid aan de figuur van den grooten Dionysius van Ryckel,⁴⁾ die er, behoudens een korte onderbreking, van 1424 tot 1471 heeft geleefd. Men denke verder aan de prioren Alphairt Christiaansz. van Amsterdam (1407 of 1408-14. .),⁵⁾ Albert Buer (1414-141.),⁶⁾ Joannes Scherer de Unna (1439-144.)⁷⁾ en Bartholomeus van Maas- (144.-1446).⁸⁾ Alphairt en Bartholomeus waren oud-rectoren van de Heidelbergsche universiteit.

Maar ook dé geschiedenis van dit klooster gedurende de zestiende eeuw is belangwekkend. De eerste decennien dier eeuw kenmerkten zich door versterking van het centraal bestuur der Orde, die aan den vooravond der Reformatie haar grootste uitbreiding had bereikt. Zij telde toen niet minder dan ruim 200 kloosters. Van 1503 tot 1521 stond de Grande Chartreuse onder leiding van den voortreffelijken Franciscus Dupuy.⁹⁾ Deze bezorgde de derde compilatie der Statuten. Een fraai gedrukte uitgave daarvan kwam in 1510 van de persen der Amerbach's te Basel. Onder het generalaat van Dupuy herkreeg de Orde de Certosa van Calabrië, waar het gebeente rustte van Sint-Bruno. In 1514 verwierf de stichter der Kartuziers de eer der altaren.

Dupuy's opvolger, Willem Bybau, heeft met beleid en kracht

⁴⁾ *Mougel*; NNWB, II, 393-396; E. EWIG, *Die Anschauungen des Kartäusers Dionysius von Roermond über den christlichen Ordo in Staat und Kirche* (Bonn 1936); P. TEEUWEN, *Dionysius de Karthuizer en de filosofisch-theologische stroomingen aan de Keulsche Universiteit* (Brussel-Nijmegen 1938).

⁵⁾ *Haarlemsche Bijdragen*, LIV, 43-46.

⁶⁾ *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LIII, 320-323, LVI, 45-48.

⁷⁾ NNBW, IX, 1141.

⁸⁾ NNBW, VII, 819.

⁹⁾ *Basler Chroniken herausgeg. von der Historischen Gesellschaft in Basel*, I (Leipzig 1872), blz. 357 e.v.; E. M. THOMPSON, *The Cartusian Order in England* (London 1930), blz. 108-109, 396-410; D. MATHEW and G. MATHEW O.P., *The Reformation and the contemplative Life* (London 1934), passim; E. LAHAYE, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérimmes-lez-Engnien* (Louvain 1932), p. XXIV-XXV.

de doorvoering der nieuwe statuten in alle huizen der Orde voortgezet. Zijn bestuursperiode, welke tot zijn dood in 1536 heeft geduurd, bracht groote zorgen mede. Meer dan een klooster, vooral in de Saksische provincie, heeft geleden door de boerenopstanden. In Zwitserland en Engeland deed de opkomst van het Protestantisme zich reeds sterk gevoelen. De Hongaarsche en Oostenrijksche huizen leden onder de bedreigingen van de Muzelmannen. In Zweden en Westfalen waren de kartuizers niet minder rampspoedig. Doch ook in Gelre was het tijdvak der regeering van Karel van Egmond onrustig.

Tegelijkertijd echter ontwikkelden vele conventen, ondanks de afzondering, welke de regel medebracht, een warmte en een invloed, die bewonderenswaardig waren. Aan de spits stond in de Rijnprovincie de Keulsche Kartause. Deze heeft in den geloofsstrijd, die zich bij het baanbreken van den nieuwen tijd begon te openbaren, in de voorste linie geijverd voor een hervorming der Kerk en haar leden en weerstand geboden aan de nieuwe leer.¹⁰⁾

De Roermondsche kartuizers gevoelden zich nauw met hun Keulsche confraters verbonden, hoewel er tusschen de beide huizen geen „associatio” heeft bestaan, zooals bijvoorbeeld het Utrechtsche convent heeft gehad met de conventen van Geerttruidenberg en Amsterdam.¹¹⁾ Van Keulen uit was in de tweede helft der veertiende eeuw de grondslag gelegd van het convent te Roermond. En toen dit huis, na de plundering en het bloedbad van 1572, in een desolaten toestand verkeerde, was het de Kartause van Sint-Barbara, die alles in het werk heeft gesteld om de communiteit van Roermond krachtig bij te staan en die daardoor ten tweeden male als haar grondlegster kon worden geprezen.

Een bijzonder contact heeft ook in 1530 en volgende jaren bestaan, toen de Keulsche kartuizers met groote activiteit arbeidden aan de uitgave of wederuitgave der Opera van Dionysius den Kartuizer, de glorie van het Roermondsche convent in de voorgaande eeuw. Het waren Nederlanders, die dezen verdienstelijken arbeid ten uitvoer brachten op aansporing van

¹⁰⁾ JOSEPH GREVEN, *Die Kölner Kartause und die Anfänge der Katholischen Reform in Deutschland* (Münster i.W. 1935).

¹¹⁾ *Bijdragen en Meded. Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, IX, 189.

Willem Bybau van Thielt, die in 1521 het prioraat van het klooster bij Geertruidenberg had verwisseld met het generalaat der Orde. Twee derde, wellicht zelfs drie vierde gedeelte van de monniken te Keulen was in deze jaren afkomstig uit het tegenwoordige Nederland of uit het westelijk van Roermond, even over onze landsgrens gelegen, Hamont.

Onder leiding van de prioren Pieter van Blommevenne van Leiden en Gerrit Kalkbrenner van Hamont bezorgden de kartuizers van Keulen nevens andere geschriften een ontelbare reeks werken van Dionysius den Kartuizer in druk. Ook het Roermondsche convent heeft zich beijverd om hen daarbij behulpzaam te zijn. In het bijzonder de sacrista Willem Wellen, die in de chartreuse te Roermond met de zorg voor de boekerij was belast, heeft den uitgevers goede diensten bewezen.¹²⁾ Voorts is in 1530 door het convent van Bethlehem aan de Kartause te Keulen afgestaan D. Jan Eren, die, door een zoogenaamde tweede professie aan het Keulsche huis verbonden, daar een ruim aandeel heeft gehad in den omvangrijken arbeid, welke de voorbedoelde onderneming medebracht.¹³⁾ Ook de Roermondsche prior Gerrit van Vrede heeft daarbij persoonlijke hulp geboden. In de editie van Dionysius' commentaar op Sint-Paulus (Coloniae 1530, 12°) vindt men een opdracht aan Karel, hertog van Gelder, door Blommevenna en Vredis.

Van de voormalige kartuizerkloosters in het tegenwoordige Nederland heeft in de zestiende eeuw alleen het Roermondsche huis tot de Rijnprovincie behoord. De andere kloosters hier te lande ressorteerden met die in de Zuidelijke Nederlanden onder de provincia Teutoniae, de Dietsche provincie. Bij de Rijnprovincie waren een dertiental kloosters ingedeeld, welke in het Rijngebied verspreid lagen van Wesel tot Bern. De huizen te Bern en te Basel zijn evenwel reeds in de eerste helft der eeuw teniet gegaan. In elke provincie werden de visitaties verricht door twee monniken, een visitator en een convisitator. Deze functionarissen waren tevens prior van een klooster in hun ressort.

¹²⁾ Zie blz. 12.

¹³⁾ c. 1548: „Obiit D. Joannes Eren, primo professor Ruremundae, postea in hac domo, alias procurator Ratisbonae, qui propter magnos labores, quos habuit in transscribendis operibus V. P. Dionysii Cartusiani pro impressione ipsorum, habuit missam de Dominica per totum Ordinem.”

De geschiedenis van het Roermondsche kartuizerklooster en zijn bewoners verdient in een degelijke monografie te worden behandeld. Zij is van meer dan plaatselijke beteekenis. Ten einde hiervoor bewijzen aan te voeren en reeds bouwstoffen bij te dragen, is de voorloopige beschrijving, welke hier geboden wordt, samengesteld. De op dit convent betrekking hebbende uittreksels uit de nog bewaarde chartae van het generaal kapittel der Orde zijn daarin volledig benut. Zij zijn mij destijds verstrekt door wijlen Dom Palémon Bastin te Galuzzo bij Florence. Voor een grondig onderzoek der bronnen, in het bijzonder van de archieven, welke te Brussel worden bewaard, heeft de gelegenheid mij ontbroken. Nochtans vlei ik mij met de hoop, dat degene, die zich daaraan zou willen wijden, van de samenvatting, welke hier volgt, eenig nut zal kunnen hebben.

Jan van Grave, Jan Baden, Jan van Grave (1500-1521).

Omtrent de prioren, die tusschen de jaren 1500 en 1521 het klooster hebben bestuurd, geven onze bronnen weinig bijzonderheden. De gegevens omtrent de lotgevallen van het convent in deze jaren zijn eveneens zeer schaarsch.

In 1499 of in het begin van 1500 stierf Dirk van Wissem als prior van het huis.¹⁴⁾ Zijn opvolger schijnt te zijn geweest Jan van Grave, dien men in 1501 voor het eerst als prior vindt vermeld.¹⁵⁾

In het voorjaar van 1504 heeft een bestuurswisseling plaats gevonden. De prior van Roermond verkreeg ontheffing uit zijn ambt, „misericordia”, zooals dit in kartuizertaal heette. De Grande Chartreuse machtigde het convent om zijn opvolger te kiezen.¹⁶⁾ Op wien is toen de keuze gevallen? Blijkbaar op Jan Baden, dien men in 1506 als prior vindt vermeld.¹⁷⁾ Van hem is overigens niets bekend. Vermoedelijk is hij niet lang daarna weder vervangen door Jan van Grave.

¹⁴⁾ c. 1500: „Obiit D. Theodoricus, prior domus Ruremundae”. Vgl. *De Maasgouw* 1932 (H. MOSMANS C.s.s.R., *Roermondsche kloosterarchieven te Brussel*), blz. 62.

¹⁵⁾ *De Maasgouw* 1932, blz. 61 e.v.; 1937 (H. MOSMANS C.s.s.R., *De Karthuizers te Roermond*), blz. 52 e.v.

¹⁶⁾ c. 1504: „Priori domus Ruremundae fit misericordia; et electionem futuri prioris conventui remittimus.”

¹⁷⁾ *De Maasgouw* 1932, blz. 61-63; blz. 52-54.

In 1507 werd de prior in zijn bestuur bijgestaan door Jan van Dale als procurator. In 1516 wordt Jan van Bracht als zoodanig vermeld.¹⁸⁾ Jan van Grave is in 1521 of in het begin van 1522 als prior gestorven.¹⁹⁾

Gedurende de twee eerste decennien der zestiende eeuw is de sterfte onder de conventualen van Bethlehem betrekkelijk groot geweest. 28 Aug. 1500 overleed de convers Otto van Gael.²⁰⁾ In 1501 meldde het generaal kapittel den dood van den donaat, broeder Hendrik. (c. 1501). 24 Febr. 1501 ontviel aan het convent de vicarius Jan van Unna.²¹⁾ In 1502 is in het klooster te Keulen aan de pest gestorven D. Hendrik van Emmerik, professus van het Roermondsche huis, die als hospes bij zijn Keulsche confraters verbleef.²²⁾ In 1505 gaf de Grande Chartreuse de doodsberichten af van D. Klaas van Neumaghen, D. Godfried Ercléz (Erckelens?) en van broeder Leonardus de Bracht (?), donaat.²³⁾ In 1505 of in een der eerste maanden van 1506 overleed als prior te Rettel bij Sierck D. Jacob van Nijmegen, monnik van het Roermondsche convent.²⁴⁾ In 1507 volgen de obiit's van D. Karel van Herck en van Jan Bren, donaat.²⁵⁾ In 1509 en 1510 onderscheidenlijk die van de donaten Matthias van Roggel en Nicolaas.²⁶⁾

Op 17 October 1511 stierf als prior van Vogelsang (bij Gulik) D. Nicolaas van Buggenum, professus van het Roermondsche huis.²⁷⁾ In 1515 is het overlijden gemeld van D. Herman van Unna en van den donaat broeder Arnold en 21 Sept. 1515 stierf D. Ghisbertus van Wesel.²⁸⁾ In 1516 (25 Oct.) overleed D. Volquinus en een tweetal jaren later D. Hendrik van Goch, die

¹⁸⁾ *De Maasgouw* 1932, blz. 61-63.

¹⁹⁾ c. 1522: „Obiit D. Joannes Gravia, prior domus Ruremundae.”

²⁰⁾ c. 1501: *Necr.* 28 Aug.

²¹⁾ c. 1501: *Necr.* 24 Febr.

²²⁾ c. 1503: „Obiit D. Henricus de Embrica, professus domus Ruremundae, monachus hospes in domo Coloniae.”; *Chronologia Carthusiae Coloniensis* (hs. Certosa di Lucca), anno 1502.

²³⁾ c. 1505.

²⁴⁾ c. 1506.

²⁵⁾ c. 1507.

²⁶⁾ c. 1509, 1510.

²⁷⁾ c. 1512: „Obiit D. Nicolaus de Buggenum, prior domus Compassionis Mariae, professus domus Ruremundae.”; *Necr.* 17 Oct.

²⁸⁾ c. 1515: *Necr.* 21 Sept.

55 jaar als kartuizer had geleefd,²⁹⁾ D. Gerardus de Busco en de donaat, broeder Willem Sartor. (c. 1520). 23 Oct. 1520 stierf D. Jacob van Grave.³⁰⁾ Het generaal kapittel van 1521, waar zijn overlijden werd gememoreerd, moest ook het verscheiden berichten van D. Jan van Erckelens, D. Godfried van Vlodrop en van de donaten Martinus Piscator en Humbertus Carpenterator. (c. 1521).

Men vindt ook melding gemaakt van het overlijden van eenige bijzondere weldoeners van het klooster, te weten de Vrouwe van Meer,³¹⁾ Hendrik Geldens, schepen van Roermond,³²⁾ een zekere Dirk, burger van Roermond³³⁾ en Joannes Humboldi.³⁴⁾

Gerrit van Vrede (1521-1539).

Deze prior,³⁵⁾ wiens naam ook werd geschreven als Vredis of Freydis, was professus van het Roermondsche huis. Zijn bestuursperiode viel samen met het generaalaat van Willem Bybau van Thielt. Het waren voor den kloosteroverste geen gemakkelijke jaren.

Wat de kartuizers van Roermond betreft, deze ondervonden met name in 1525 dezelfde onaangenaamheden, welke hun confraters te Vught gelijktijdig zijn overkomen.³⁶⁾ De Roermondsche magistraat had besloten, dat de kloosters der stad met het oog op de slechte tijden voortaan verplicht zouden zijn accijns van het gemaal te betalen en bij te dragen in eenige andere lasten. Toen de kloosters, zich beroepend op hun privileges, verklaarden slechts gedeeltelijk en voor bepaalden tijd in deze lasten te kunnen bijdragen, uitten de gilden hun ontevredenheid door maatregelen van geweld. Op Woensdag na Sacramentsdag barricadeerden zij de kloosterpoorten. Wie deze mocht willen

²⁹⁾ c. 1520: „Obiit D. Henricus Goch, monachus professus domus Ruremundae, qui 55 annis laudabiliter vixit in Ordine.”

³⁰⁾ c. 1521: *Necr.* 23 Oct.

³¹⁾ c. 1501: „Obiit generosa Domina de Meer, magna benefactrix domus Ruremundae.”

³²⁾ c. 1508: „Obiit Henricus Geldens, scabinus Ruremundensis.”

³³⁾ c. 1508: „Obiit Theodoricus, civis Ruremundensis, benefactor domus in Ruremunda.”

³⁴⁾ c. 1508: „Obiit Joannes Humboldi, benefactor domus Ruremundae.”

³⁵⁾ *De Maasgouw* 1932, 62-63; 1937, 52.

³⁶⁾ *Bosscbe Bijdragen*, XVI, 55-56.

uitgaan „solde men doot slaen gelijk raysende honden”. Daags daarna vergaderden de oversten der zes conventen bij de kar-tuizers. Zij moesten daartoe met een ladder over den klooster-muur klimmen, nadat zij daarheen begeleid waren „gelyck mys-dedige manslacters ofte dyeven”, gaande „tussen dye ryntmeys-ters und achter hoen vier van den boeden der stadt”. Zoo wer-den zij genoopt om ten slotte een accoord te treffen.³⁷⁾

Ook de volgende jaren schijnen voor de chartreuse bewogen te zijn geweest, want in 1527 bepaalde de Grande Chartreuse, dat voornamelijk uit een andere provincie niemand als hospes naar Roermond zou worden gezonden wegens de gevaren en den tegenspoed, welke het klooster had en nog heeft te doorstaan.³⁸⁾

Het generaal kapittel van 1539 onthief Vredis van het prio-raat en bepaalde, dat de keuze van een opvolger aan het convent werd overgelaten.³⁹⁾ Vredis is nog in hetzelfde jaar, namelijk 12 November 1539, gestorven.⁴⁰⁾

Onder het prioraat van Vredis overleden in 1523 of in het begin van 1524 de donaten broeder Jacob en broeder Engelber-tus. (c. 1524). In 1527 moest de Grande Chartreuse het over-lijden berichten van drie conventualen van Roermond, te weten D. Theodoricus en de broeders Pieter Brecht en Klaas van Bree, beiden donaten. (c. 1527). 28 Februari 1528 stierf Godfried van Diest, een priester, die als clericus redditus tot het convent be-hoorde.⁴¹⁾ Hetzelfde generaal kapittel meldde het overlijden van D. Joannes Host de Gravia.⁴²⁾ 21 Mei 1528 overleed als vica-rius van het klooster te Dülmen D. Hendrik, die aanvankelijk professus van het Roermondsche huis is geweest, doch later

³⁷⁾ *Inventaris van het oud-archief der gemeente Roermond*, 1ste afl., blz. 340-341.

³⁸⁾ c. 1527: „Priori domus Ruremundae non fit misericordia. Et placet ut non mittantur hospites alterius provinciae ad domum suam, propter damna et pericula quae sustinuit et quotidie sustinet praefata domus sua.”

³⁹⁾ c. 1539: „Priori domus Ruremundae fit misericordia, et futuri prioris electionem committimus conventui.”

⁴⁰⁾ c. 1540: „Obiit D. Girardus Freydis monachus professus et alias prior domus Ruremundae.”; *Necr.* 12 Nov.

⁴¹⁾ c. 1528: „Obiit fr. Godefridus clericus redditus sacerdos domus Ruremundae.”; *Necr.* 28 Febr.

⁴²⁾ c. 1528: „Obiit D. Joannes Host de Gravia, monachus professus domus Ruremundae, qui 50 annis laudabiliter vixit in Ordine.”

door een zoogenaamde tweede professie is verbonden aan het convent van Dülmen. ⁴³⁾

De overlijdensberichten van 1531 bevatten de namen van twee Roermondsche monniken, D. Jan van Herck en D. Ameloncius, ⁴⁴⁾ alsmede van den hoogbejaarden convers, broeder Michaël Leendt, die niet minder dan 70 jaren op loffelijke wijze in de Orde had geleefd en die derhalve nog gedurende tien jaren Dionysius den Kartuizer in het klooster had gekend. ⁴⁵⁾

D. Ameloncius heeft het convent aan zich verplicht door zijn velen arbeid voor het schrijven van boeken tot kerkelijk gebruik. Hiervoor was een bijzondere kunstvaardigheid vereischt. De Grande Chartreuse maakte in het doodsbericht van zijn verdiensten in dit opzicht uitdrukkelijk melding.

In 1531 of in de eerste maanden van 1532 stierven nog twee andere leekbroeders: de donaten Petrus en Gozewijn. (c. 1532). In 1533 treft men het obiit aan van D. Theodoricus de Trajecto. (c. 1533). Vervolgens in 1535 dat van D. Humoldus, in 1536 dat van D. Gerardus en in 1537 die van D. Bartholomeus en van D. Franciscus. (c. 1535, 1536, 1537). In den vreemde overleden voorts nog een tweetal professi van het Roermondsche huis, n.l. in 1535 of 1536 D. Matheus ⁴⁶⁾ en kort daarna D. Bartholdus, ⁴⁷⁾ die als hospites verbleven in het klooster te Astheim.

⁴³⁾ c. 1529: „Obiit D. Henricus monachus professus primo domus Ruremundae, ultimo professus et vicarius domus Castri Mariae, qui obiit 21 Maii.”

⁴⁴⁾ c. 1531: „Obiit D. Ameloncius, monachus professus domus Ruremundae, qui in ecclesiasticis libris scribendis multum laboravit, habens missam de Beata Maria in provinciis Alemaniae Superioris et Inferioris et Rheni.”

⁴⁵⁾ c. 1532: „Obiit fr. Michael conversus professus domus Ruremundae, qui 70 annis laudabiliter vixit in Ordine.”; *Necr.* 26 Aug. LE VASSEUR vermeldt een anderen convers van het Roermondsche huis, Gisbertus Franco genaamd, die op 6 Juni stierf na gedurende 85 jaren „sancta et laudabiliter” in de Orde te hebben geleefd. Wanneer hij heeft geleefd, wordt evenwel niet medegedeeld. (*Ephem.* II, 191).

⁴⁶⁾ c. 1536: „Obiit D. Matthaes monachus professus domus Ruremundae, hospes in domo in Astheim, habens missam de Beata Maria in provinciis Alemaniae Inferioris et Rheni.”

⁴⁷⁾ c. 1537: „Obiit D. Bartholdus, monachus professus domus Ruremundae, hospes in domo Pontis Mariae, habens missam de Beata Maria in provinciis Alemaniae Inferioris et Rheni.”

Van de overleden weldoeners uit deze periode is door het generaal kapittel het overlijden medegedeeld van Alverdis Dalenbroeck ⁴⁸⁾ en Beele Heysen van Grave. ⁴⁹⁾

Willem Wellen (1539-1551). ⁵⁰⁾

Willem Wellen was professus van Bethlehem, waar hij omstreeks 1523 zijn professie had gedaan. Hij was een man van bijzondere godsvrucht, door wiens voorbeeld verschillende personen, ook uit zijn familie, tot het kartuizerleven zijn aangehouden. Drie naamgenooten waren zijn comprofessi, namelijk Hugo Wellen, die in 1569 of in het begin van 1570 als procurator van het huis is gestorven, alsmede Willem Wellen (junior), eveneens procurator, en de jonge D. Hendrik Wellen, die beiden in het bloedbad van 1572 om het leven zijn gekomen.

Den prior zullen wij, om hem te onderscheiden van den procurator Willem Wellen, voor het vervolg aanduiden als Willem Wellen (senior).

Ook D. Leonard van Luik, wiens leven in 1572 is gespaard, en die, zooals zal blijken, van 1580 tot 1593 prior van Bethlehem is geweest, was, zooals Havensius mededeelt, een neef van Willem Wellen (senior).

Aanvankelijk was de oudere Willem Wellen sacrista van het klooster en later vicarius. Toen in 1530 en volgende jaren door de kartuizers van Keulen de uitgave van Dionysius' geschriften werd voorbereid, hebben zij in Willem Wellen, die toen als sacrista te Roermond was belast met de zorg voor de bibliotheek van het huis, bij hun nasporingen een hulpvaardigen medewerker gevonden. ⁵¹⁾

Na het overlijden van Gerardus Vredis is Wellen prior geworden. Wij zullen hem later nog ontmoeten bij de beschrijving van het ontzettende bloedbad, dat op 23 Juli 1572 door de Staatse troepen in zijn klooster is aangericht en waaraan hij, niet

⁴⁸⁾ c. 1524: „Obiit generosa Domina Alverdis Dalenbroeck, magna benefactrix domus Ruremundae.”

⁴⁹⁾ c. 1533: „Obiit honorabilis matrona Beele Heysen de Gravia, benefactrix domus Ruremundae, habens missam de Beata Maria in provincia Rheni.”

⁵⁰⁾ *Ephem*, I, 506; *De Maasgouw* 1937, 52.

⁵¹⁾ DIONYSII CARTUSIANI, *Opera Omnia*, XLII (Tornaci 1913), p. 605 e.v.; *Mougel*, 101-104.

zonder ernstige mishandelingen te hebben ondergaan, nog levend ontkomen is. Hij stierf bij de kartuizers van Vogelsang 23 April 1573. Hij werd in zijn tijd geacht als een „vir singularis pietatis”.

Uit de periode van zijn prioraat zijn slechts enkele bijzonderheden bekend.

In 1544 werd Jan van Aken, monnik van het Roermondsche convent, door het bestuur der Orde als vicarius naar het klooster te Buxheim gezonden, waar toen Dirk Loer van Stratum prior was. Hij deed daar een tweede professie, zoodat zijn band met de communautiteit te Roermond een einde nam.⁵²⁾

Het generaal kapittel van 1546 herdacht het overlijden van hertog Karel van Egmond en schreef voor, dat in de geheele Orde een Mis van de H. Drievuldigheid zou worden opgedragen.⁵³⁾

Het prioraat van de Grande Chartreuse is in de jaren 1540-1546 bekleed door D. Pieter Marnef van Leiden.⁵⁴⁾

Joachim van Tongerlo (1552-1572).

Ofschoon geen onzer bronnen het uitdrukkelijk vermeldt, was Joachim van Tongerlo⁵⁵⁾ zeer waarschijnlijk monnik van het Roermondsche convent. Hij heeft daar de functie van procurator bekleed. Men vindt hem als zoodanig vermeld in een akte van 1537. In een der kartuizerkronieken noemt men hem „vir multum spectabilis ob vitae meritum et morum innocentiam”.

Omstreeks 1552 is hij belast met het prioraat van de Roermondsche kartuizers. Daarnevens droeg de Grande Chartreuse hem in 1557 het ambt van eerste visitator der Rijnprovincie op. Beide posten heeft hij tot aan zijn dood bekleed. Zij vergden in dit zoo bewogen tijdvak het uiterste van zijn beleid.

Op 15 en 16 Juli 1554 werd Roermond geteisterd door een groote stadsbrand. Kwaadwilligen hadden deze gesticht door het leggen van brandende voorwerpen op een aantal plaatsen,

⁵²⁾ c. 1544: Et adhuc Joannem Aquensem, professum domus Ruremundae, facimus professum dictae domus, volentes ut ibi exerceat officium vicarii.”

⁵³⁾ c. 1546: „Obiit Illustrissimus princeps et dominus Carolus, dux Gueldriae, habens per totum Ordinem missam de Sanctissima Trinitate.”

⁵⁴⁾ NNBW, VI, 1004.

⁵⁵⁾ *Ephem.* III, 258; *De Maasgouw*, 1932, blz. 62, en 1937, blz. 52.

ook in de omgeving van het kartuizerklooster. Niet minder dan 900 huizen en gebouwen werden een prooi der vlammen en ook Bethlehem ontkwam niet aan een groote schade.⁵⁶⁾ Een aantal dakloos geworden ingezetenen, wier woningen vóór den winter niet hersteld waren, vonden tijdelijk gastvrijheid binnen de muren der chartreuse.

Bijzonderheden over omvang en aard dezer verwoesting, welke een gedeelte van het klooster in den brand heeft ondergaan, zijn ons nagenoeg onthouden. De kerk en haar omgeving schijnen zwaar gehavend te zijn. De thans nog in het verlengde van de beuk der kerk gelegen kapittelzaal is in 1556 gebouwd. Ook de O. L. Vr. kapel had veel geleden. Mogelijk hebben de andere centrale gebouwen hetzelfde lot gedeeld.

Het visitatorschap noopte Tongerlo tot veel reizen. Zijn ressort strekte zich uit tot Freiburg i. Br. Bovendien was hij gehouden om tal van keeren het generaal kapittel zijner Orde te gaan bijwonen. Dat zulks niet zonder gevaren was, blijkt uit hetgeen hij in 1571 had ondervonden na het generaal kapittel, waar hij als diffinitor had gefungeerd. Terugkeerende van de Grande Chartreuse in gezelschap van Lodewijk van Luik, prior van het klooster bij Diest, en van broeder Reinier van Waldorp, convers van de Kartause te Keulen, zijn zij onderweg door roovers overvallen. Broeder Reinier werd, terwijl hij zich te weer stelde, met steenen gedood.

In den boezem van zijn convent schijnen Tongerlo enkele pijnlijke teleurstellingen niet te zijn gespaard, hoezeer aan de hand der levensberichten gezegd kan worden, dat de Roermondse kartuizers ook in dit troebele tijdsgewricht alleszins voorbeeldige kloosterlingen zijn geweest.

Tusschen 1560 en 1570 hield zich namelijk te Dixmuiden zekere „broeder Willem” op, een afvallige kartuizer uit Roermond, die gehuwd was met een voormalige kloosterzuster.⁵⁷⁾

⁵⁶⁾ *Civitas Ruremundensis, Gedenkboek ter gelegenheid van het zeventiend- jarig bestaan van Roermond als stad* (Roermond 1932), blz. 41; *De Maasgouw* 1934, blz. 66.

⁵⁷⁾ E. DE COUSSEMAKER, *Troubles religieux du XVIe siècle dans la Flandre maritime 1560-1570*, documents originaux, I (Bruges 1876), p. 341. Waarschijnlijk is hij dezelfde als Wilhelmus Comantius, die 1580-1582 predikant te Dixmuiden is geweest en voorts achtereenvolgens als zoodanig te Sluis, Noordwijk en Oost-Souburg heeft gestaan, en in laatstgenoemde plaats 11 December 1594 is gestorven. (NNBW, I, 629).

De kartuizerbronnen vermelden omtrent hem niets. Het is echter niet onmogelijk, dat hij slechts postulant, novice of donaat in het Roermondsche klooster is geweest.

Alvorens thans het bloedige jaar 1572 te beschrijven, zij nog vermeld, dat 27 April 1557 Gerardus Vorst,⁵⁸⁾ de sacrista van het huis, is gestorven, terwijl in 1559 of 1560 Jan Nagel, de procurator en oud-vicarius van het klooster, is overleden. Omstreeks denzelfden tijd ontviel aan het convent Jan Becsel (?), die van 1543 tot 1560 prior was geweest van het huis te Vogel-sang.⁵⁹⁾

7 December 1565 overleed Jan Bitmanus, die vroeger sacrista en procurator van het klooster was geweest. In het doodsbericht van de Grande Chartreuse wordt hij geprezen, daar hij gedurende 40 jaren „laudabiliter” in de Orde had geleefd.⁶⁰⁾

In 1566 of 1567 verloren de Roermondsche kartuizers hun comprofessus D. Philippus, die bij zijn dood als procurator te Rettel in Lotharingen fungeerde en te voren achtereenvolgens rector te Mainz en prior te Würzburg was geweest.⁶¹⁾

In 1569 of 1570 stierf de procurator van Bethlehem, Hugo Wellen.⁶²⁾

Op 24 Februari 1568 hadden een tweetal monniken van Mont-Dieu, Jean Lillet en Hubert Babilet, toestemming verkregen om wegens de troebelen der hervorming, waaraan hun klooster bloot stond, een gastvrije cel te zoeken in de kartuize van Roermond.⁶³⁾ Uit onze andere bronnen wordt ons echter niet bevestigd, of zij inderdaad dit voornemen tot uitvoering hebben gebracht.

⁵⁸⁾ c. 1558 : „Obiit D. Gerardus Vorst, monachus professus et sacrista domus Ruremundae.”; *Necr.* 27 April.

⁵⁹⁾ c. 1560 : „Obiit D. Joannes Nagel, monachus professus et procurator et olim vicarius domus Ruremundae”; „Obiit D. Joannes Becsel (?), olim prior domus prope Juliacum.”

⁶⁰⁾ c. 1566 : „Obiit D. Joannes Birmans (?), monachus professus domus Ruremundae, olim sacrista et procurator dictae domus, qui 40 annis laudabiliter vixit in Ordine.”; *Necr.* 7 Dec.

⁶¹⁾ c. 1567 : „Obiit D. Philippus monachus professus domus Ruremundae, procurator domus Rutilae et olim rector domus Moguntiae et prior domus Herbipolensis.”

⁶²⁾ c. 1570 : „Obiit D. Hugo Wellen, monachus professus et procurator domus Ruremundae.” Vgl. NNBW, X, 1164.

⁶³⁾ J. GILLET, *La Chartreuse du Mont-Dieu au diocèse de Reims* (Reims 1889), p. 76.

Toen op 23 Juli 1572 Roermond werd ingenomen door de troepen van den Prins van Oranje, hebben zij daar een gruwelijk bloedbad aangericht onder de kloosterlingen en de geestelijkheid der stad. Vooral op het kartuizerklooster hadden de benden het gemunt. Havens (*Historica Relatio*) en andere tijdgenooten hebben de gebeurtenissen tot in bijzonderheden te boek gesteld.⁶⁴⁾ Klaarblijkelijk hebben dierlijke drift, gouddorst en godsdiensthaat de daders daarbij geleid.

Onder de kreet „Geld! Geld!” drong het volk aan de voorzijde het kartuizerklooster binnen. Allereerst troffen zij daar den donaat, broeder Stephanus van Roermond, die portier van het huis was. Deze „hun beleefdelyck ende sachtmoedelyck ontfangende, opdat hij hunne gramschap ende furie breken soude, heeft hun van selfs de sleutelen overghelevert, ghebruyckende soete woorden op 't beste dat hy koste”. Zij wierpen evenwel de sleutels weg, zetten den vluchtenden broeder na, wierpen hem — aldus Uwens, de vertaler van Havens' *Historica Relatio*⁶⁵⁾ — „by den put, die aen de rechte handt is, als men inkomt” ter aarde en brachten hem daar om het leven „meer als met een turcsche wreetheyt”.⁶⁶⁾ Daarop riepen zij eenige vrouwen uit

⁶⁴⁾ Zie daaromtrent vooral G. HESSE O.F.M., *De martelaren van Roermond. Een bronnenstudie.* (in: *Limburgsch Jaarboek*, XVII, 1911). Voorts *De Nieuwe Koerier* van 15, 22, 25 en 29 Juli en 5 Augustus 1922, artikelen bij de 350-jarige herdenking van hun marteldood, door J. D. D. Keulers, P. J. M. van Gils, P. Albers S.J., A. F. van Beurden, W. G(oossens), e.a., alsmede blz. 118 van deze bijdrage.

⁶⁵⁾ Deze vertaling, bezorgd door den Roermondschen kartuizer Michaël Uwens († 1674 of 1675), is in 1649 te Roermond in druk verschenen onder den titel: „*Historie van twelf martelaers der Carthuysers ordre, die binnen de stadt Ruremonde int jaer ons Heeren 1572 haeren strijdt gheluckelijck hebben volbracht, door 't onnosel vergieten haers bloedts.* Int Latijn beschreven door P. Arnoldus Havensius Doct. inder Godtheyt ende Prior van het Carthuysers Klooster binnen Gent. Ende in onse Nederlantsche tale overgheset door P. Michaël Uwens Carthuysers binnen Ruremonde met consent van syne Oversten. Tot Ruremonde gedruckt by Caspar du Pree, 1649.” Het eenige mij bekende exemplaar berustte in 1923 nog in het Bisschoppelijk Archief te Roermond, docht blijkt thans onvindbaar te zijn. Daarin ontbreken evenwel de bladzijden 145-168. De bladzijden 174-178 bevatten een beschrijving van de opgraving en verheffing der reliquiën in het jaar 1640.

⁶⁶⁾ „Hunc vulneribus gravissimis conficiunt, ac iuxta puteum, qui ad dextram est ingredientibus humi prostratum porcorum instar incidunt, emasculant, eviscerant. Ad haec abdomen utroque ex ventris latere crude-

de buurt bij het lijk, terwijl zij schreeuwden „Kende desen monnick wel?”

Zij vervolgden daarna hun weg „met groot gedruys” over het kleine pand en naderden de verblijven der leekebroeders. In een der vertrekken ontmoetten zij den ouden en afgeleefden donaat Albert van Winsen, die de kloosterkok was, doch tengevolge van een beroerte het bed moest houden. Hij werd op staanden voet vermoord.

Een derde leekebroeder, de donaat Jan van Sittard, die in het klooster bakker was, werd ontdekt onder een hoop takkebosschen, waar hij zich uit angst schuil hield. Ook hem maakten zij in koelen bloede af. „Dese dingen — zoo verhaalt Havensius — geschieden met eenige rassigheyt.”

De bloeddorstige bende vervolgde nu haar weg en kwam, na de deuren met geweld te hebben opengebroken, „int binnenste klooster”. Daar troffen zij in het groote pand D. Erasmus van Maastricht aan, die „om sijne langdurige krancheyt en ouderdom seer swack steunende op eenen stock hem haeste nae de kercke om zich bij de andere te voegen, die aldaer vergaderden en bereit waren om de doodt te verwachten”. Zonder aarzelen doorstaken zij hem met een zwaard, zoodat hij ontziend neerviel.

De cellen der monniken, die op de groote kruisgang uitkwamen, werden nu stuk voor stuk afgezocht. In een der cellen vonden zij den hoogbejaarden D. Mathias van Keulen, die, volgens het onopgesmukt verhaal van Havens, „zoo slecht ende simpel was, dat hy by nae niet en wiste, wanneer den sondach in de weke quam”. Niettemin werd hij door de woestelingen op den drempel van zijn cel gedood.

In een andere cel zagen zij den eveneens op leeftijd zijnden Willem Wellen, oud-prior van het klooster en senior van het convent, die door voortdurende ziekte verhinderd was zijn verblijf nog te verlaten. Hij werd verpleegd door zijn neef D. Leonard van Luik, die mede aanwezig was. De soldaten riepen „Hier sijn de monnicken, komt mede gesellen ende kameraeden, laet ons hun vraegen, waer de schatten en 't geld is”. Zij sommeerden den grijsaard om hun een een ander aan te wijzen en

litate plusquam Turcica oppandunt, cumque in mortui viscera, pro suo furore atrocissime desaevissent, ac praecisa dudum (sit honor auribus oculisque pudicis) verenda ori eius summa impudentia inservissent, ad bellum istud lepidumque spectaculum faeminas tota convocantes vicinia.” (*Historica Relatio*, p. 13).

brachten hem een wonde toe in de borst.⁶⁷⁾ Aldus is hij gedwongen hun enkele zilveren voorwerpen en sieraden, welke in zijn cel waren opgeborgen, af te geven. Wel is waar is zijn leven gespaard, doch hij stierf negen maanden later.

De jonge Leonard van Luik werd medegevoerd van deur tot deur, terwijl men hem dreigde, dat hij de vermeende schatten van het klooster zou wijzen. Zij braken hem eenige vingers, sloegen hem zoo hevig in het gezicht, dat zijn bovenlip scheurde en mishandelden hem zonder ophouden. Ten slotte bracht D. Leonard er het leven af. Men voerde hem gevankelijk mede naar de legerplaats, waaruit hij later voor een losgeld van 20 daalders is bevrijd. In 1580 is hij prior van het klooster geworden, zooals wij zullen zien.

Prior van Tongerlo had in der haast het grootste gedeelte van het convent in de kerk rondom het altaar verzameld. Hier maande hij de zijnen aan tot standvastigheid, en, daar den kloosterlingen geen tijd meer was gelaten om ieder in het bijzonder biecht te spreken, ontvingen zij, na een gezamenlijke belijdenis, de absolutie. Onmiddellijk daarop volgde een verschrikkelijke slachting in de kerk.

Het eerst werd een der jongsten, Hendrik Wellen,⁶⁸⁾ die diaken was, door de woestelingen uit den kring gesleurd, en toen hij op hun bedreiging niet wist te antwoorden, waar het geld te vinden was, stak men hem doodelijk met een dolk neer.

Hierna wendden zij zich tot een anderen diaken, Nicolaas van Gangelt, die, terwijl hij knielde, zijn armen biddend omhoog hield geheven. Zij losten op hem een schot, waarvan de kogel zijn handen doorboorde. Hij viel voorover ter aarde, waarop de bende hem liet liggen om zich met andere slachtoffers bezig te houden. Later is hij met D. Jan van Maastricht, die een sabelwonde aan het hoofd had ontvangen, gevankelijk weggevoerd en ten slotte tegen betaling van losgeld vrijgelaten.

Daarop was het de beurt van den procurator Willem Wellen (junior). Men sloeg hem met een slagzwaard op het hoofd, sleurde hem, terwijl hij nog half leefde, uit de kerk en schoot hem in het kleine pand bij de kloosterpoort dood.⁶⁹⁾

⁶⁷⁾ *Ephem.* I, 506.

⁶⁸⁾ *Necr.* (23 Juli) noemt hem Henricus Pipelleer alias Wellen.

⁶⁹⁾ G. HESSE O.F.M., t.a.p., heeft echter betoogd, dat Willem Wellen (junior) het slachtoffer is geweest van de door Havensius (*Historica*

D. Joannes van Luik kreeg een kogel door zijn zijde en is vervolgens met de kolven der geweren afgemaakt.

Een der soldaten viel, roepende om geld en kostbaarheden, op D. Joannes Leewis aan. Zijn medebroeders, D. Jan Asch en D. Jan Gressenich, trachtten tevergeefs de woede van den aanvaller te bedaren. „Gy goeden vriendt, spaert ende vergevet ons, want gelijk ons broeder seyt, het is soo, niemand van ons en heeft noch en kan geven, 't gene ghy van ons heyscht.” Het baatte niet. Men stak Leewis een dolk in de borst en toen deze doodelijk gekwetst lag te stuiptrekken, werd er spottend geroepen: „Siet, hoe zittert desen monnick.”

Jan van Asch viel, aan den linkerarm gewond, in de kerk tuschen de ontzielde lichamen van zijn confraters ter aarde. Men gaf hem nog eenige stokslagen op het hoofd, waarna hij bleef liggen. Toen een der soldaten bemerkte, dat hij zijn lippen nog bewoog, schopte hij Asch tot twee maal toe in het gezicht, zeggende: „Soo gy boosen monninck en hout noch niet op van te bidden?” Een Duitscher, die hem later in dezen toestand aantrof, heeft hem uit medelijden in een woning in de stad gebracht. Kort daarna heeft hij voor een losgeld van 100 kronen zijn vrijheid herkregeu.

Jan Gressenich geraakte er ernstiger aan toe. Men doorstak zijn rug tot in de longen, zoodat hij zwaar gewond neerzeeg. Toen het krijgsvolk was vertrokken, bracht men hem naar het Kruisheerenklooster te Maaseik, waar hij eenige dagen later aan zijn wonden is bezweken.

Het elfde slachtoffer uit het convent, voor wien het bloedbad den dood ten gevolge heeft gehad, was Severus, een monnik van de Kartause bij Coblenz, die tijdelijk als hospes bij de Roermondsche kartuizers verbleef. In het tumult trachtte hij te ontkomen, doch hij werd reeds in het koor der leekebroeders achterhaald en ontving daar zulk een sabelhouw op het hoofd, dat een bloedstraal daaruit zeer hoog opsprong en den muur naast het Maria-altaar raakte. 's Anderendaags vond men zijn lijk in de keuken. Het bleek te zijn ontkleed en geschonden en met kokend water te zijn overgoten. Reeds Havensius betreurde het,

Relatio, p. 51) aan den sacrista Vincentius van Herck toegeschreven spotprocessie en martelingen. O.i. heeft Havensius zoozeer de gelegenheid gehad om zijn feitenmateriaal te controleeren en kritisch te rangschikken, dat aan de betrouwbaarheid daarvan niet valt te twijfelen.

dat in zijn tijd voorbedoelde bloedsporen reeds grootendeels waren uitgewischt en met kalk overdekt. Volgens Uwens waren zij in 1649 nog slechts „quadelyck en onvolcomenlyck” te onderscheiden.

Het ergste van allen is het Vincentius van Herck vergaan. Als sacrista van het klooster was hij belast met de zorg voor de kerkelijke vaten en gewaden. De soldaten ontdekten hem op het gewelf der kerk, waar hij zich had verborgen. Zij voerden hem in een spotprocessie onder allerlei kwellingen en onder het nabootsen van kerkelijke gezangen door de stad. Een der beulen ging met een kruis voorop en sloeg daarmee van tijd tot tijd den monnik, die men een koorkap had omgehangen, in het gezicht. Daarna werden hem neus en ooren afgesneden en ten slotte de huid van zijn hoofd gestroopt, „dat hy by naer geen mensch en geleeck”. Andere begeleiders hadden zich in witte kovens of kerkelijke gewaden gestoken en dreven daarmee den spot. Vincentius verdroeg deze martelingen en beledigingen met de grootste zachtmoedigheid, gelijk de geschiedbronnen mededeelen. „Preekt nu eens, monnick” werd hem toegeroepen. Hij antwoordde: „Sal ick u preeken, die u niet en wilt beteren? Godt vergeve het u, want ick vergeve het u geerne, maer nu bidde ick u, maeckt toch eens een eynde van dese pyninghen.” Een der soldaten heeft hem daarop uit medelijden neergeschoten. Men bevond zich toen bij het huis „De Olifant”, niet ver van de voormalige Minderbroederskerk (thans Gereformeerde kerk). Toen Vincentius echter nog teekenen van leven gaf, sleurde men zijn lichaam naar het klooster der Minderbroeders en hing het op „in den inganck van de poorte, daer men nae de kercke gaet”. Zijn lijk werd door bevriende stadgenooten nabij de Swartbroekpoort begraven.

Onder de op 23 Juli in de kartuizerkerk verzamelde conventualen bevond zich ook Paulus van Waelwijck, kapelaan van bisschop Lindanus. Bij de inneming van de stad had hij zich gevoegd bij de kartuizers, zeggende, dat hij met hen kwam sterven. De soldaten beroofden hem en sleurden hem vervolgens onder vele mishandelingen naar buiten in de weide van het klooster. Daar werd door een kogel en verschillende dolksteken een einde aan zijn leven gemaakt. Men sneed zijn ontkleed lichaam in stukken, rukte de warme ingewanden er uit en wierp hem zijn hart in het gelaat.

Jan Voeren, de vicarius van het convent, had zich tijdens deze afgrijpselijke gebeurtenissen schuil gehouden in een donkeren hoek naast de kloosterput. Tegen den avond ontkwam hij door een naburigen tuin, waarop hij na vele wederwaardigheden, welke Havensius in bijzonderheden verhaalt, de Kartause te Vogelsang wist te bereiken.

Den prior Joachim van Tongerlo was het niet gegeven met de zijnen te sterven. Hem „quelden en proefden sy op verscheyde en onbehoorlycke manieren”, gelijk het luidt in Havens' onopgesmukt verhaal. Zij sleurden hem daarna naar zijn cel, waar hij gedwongen werd hun eenig geld uit te leveren. Een kogel, op zijn borst afgeschoten, ketste en verwondde zijn arm. Vervolgens voerde het vólk hem weg en hield hem enkele weken in een harde gevangenschap, totdat hij voor een hoogen losprijs van 2000 kronen werd vrijgelaten.

Hij begaf zich nu naar het huis zijner Orde te Keulen.

Volgens het door Jan Voeren op schrift gestelde relaas ⁷⁰⁾ telde het Roermondsche convent ten tijde van het bloedbad 15 monachi professi, alsmede 1 monachus hospes en 8 leekebroeders.

Van deze 16 monniken hebben er dus 8 de bloedige gebeurtenissen van 23 Juli 1572 overleefd. De 8 overlevenden waren Jan Gressenich, die, zooals reeds vermeld, enkele dagen later te Maaseik aan de bekomen verwondingen is bezweken, de prior Joachim van Tongerlo, die gelijk wij zullen zien, kort daarna, n.l. 9 September 1572, is gestorven, Willem Wellen (senior), die eveneens binnen het jaar (23 April 1573) is overleden, en voorts de vicarius Jan Voeren, Leonard van Luik, Nicolaas van Gangelt, Jan van Maastricht en Jan Asch.

Van de 5 overlevende leekebroeders was de convers Aegidius Gressenich aanvankelijk gevangen genomen, doch later door bemiddeling van bevriende personen weder vrijgelaten. De donaten Daniël en Simon waren op 23 Juli toevallig door bezigheden elders afwezig, terwijl de donaten Petrus en Herman door de vlucht aan het bloedbad waren ontkomen.

Tot het Roermondsche convent behoorden op dat tijdstip verder nog een drietal monniken, die toen echter in andere huizen der Orde verbleven, te weten Godfried van Sittard, Joannes Pipelleer en Hendrik Kercken. ⁷¹⁾

⁷⁰⁾ *Historica Relatio*, p. 48 e.v.

⁷¹⁾ *Historica Relatio*, p. 53-55.

Waar hebben de 12 overlevende conventualen aanvankelijk gastvrijheid gevonden? Zeven van hen zijn — volgens de Keulsche kartuizerkronieken — door hun Keulsche confraters liefderijk ontvangen, n.l. Joachim van Tongerlo, prior, Jan Voeren, vicarius, Jan van Maastricht, Jan Asch, Nicolaas van Gangelt, alsmede de donaten broeder Daniël en broeder Simon. Leonard van Luik en Willem Wellen (senior) hadden elders een goed heenkomen gevonden en wel in de Kartause Vogelsang.

Waar de convers Aegidius Gressenich en de donaten Petrus en Herman tijdelijk gehuisvest zijn, wordt niet vermeld. Mogelijk zijn zij in Roermond of omgeving gebleven, ten einde een wakend oog op de belangen van het klooster te houden. (*Historica Relatio*, 53-55).

Nochtans werden de verlaten kloostergebouwen te Roermond het mikpunt van roovers en plundersaars. Enorme schade leed het klooster zoowel van buiten als wat het inwendige betreft. Men haalde zelfs op het dak het lood van de goten weg. In de cellen van de monniken en in de verblijven der leekebroeders werd de geheele inventaris geroofd of vernield. Alles werd overhoop gehaald. ⁷²⁾

De Keulsche prior Thomas Winckelman en zijn convent hebben zich zeer beijverd, hun zwaar beproefde confraters van Roermond op allerlei wijzen te hulp te komen. Zij leenden 2 Augustus 1572 een aanzienlijke som gelds ten einde den losprijs te kunnen betalen voor den Roermondschen prior en om zijn verlaten klooster eenigszins te kunnen herstellen. ⁷³⁾

De gebeurtenissen hadden Joachim van Tongerlo zoozeer

⁷²⁾ „Occisis itaque hoc modo monachis et fratribus, superstitionibus vero aliis hinc inde dispersis, patuit domus et Cartusia Ruremundana raptoribus, furibus, grassatoribus, qui inveracunde et furiose intruerunt in haereditatem Domini, ut nihil integrum relinquerent, exceptis solis muris, a quibus etiam omnes canales plumbei sublatis sunt, omniaque in cellis monachorum et officinis fratrum devastata ac direpta.” (*Historica Relatio*, p. 55-56).

⁷³⁾ „Prior noster pro redimendo priore Ruremundano in castris Auriaci Principis captive detento, necnon desolatae domus reparatione mutuos accepit 2600 aureos e nobili Wilhelmo de Bli..... satrapa Juliacensi.” (*Chronologia Carthusiae Coloniensis*, ms. Certosa di Lucca, anno 1572, 2 augusti). Het geleende is in 1590 vanwege het Roermondsche convent door zijn procurator Nicolaas van Gangelt terugbetaald.

aangegrepen, dat hij reeds 9 September 1572 overleed.⁷⁴⁾ De Keulsche kroniekschrijver deelt mede, dat hij stierf „a Geusiis vulneratus, multoque animi dolore ac periculis, quae vix evaserat, confectus” en noemt hem „vir grandaevus, de Ordine optime meritus”. Hij is begraven op het kartuizerkerkhof te Keulen.

Thomas Winckelman, administrator (1573-1574).

Nadat Roermond 12 October 1572 weder in handen van de Spanjaarden was, heeft de prior van Keulen zich veel moeite getroost om orde te stellen op de zaken van het Roermondsche huis. Van 17 November 1572 tot 7 Februari 1573 hield hij zich daarmede bijzonder bezig. Het grootste gedeelte van dat tijdvak hield hij zich te Roermond op. Als convisitator was hij de meest aangewezene om na den dood van Tongerlo, die visitator was, zich grondig op de hoogte te stellen en het bestuur der Orde omtrent alles in te lichten.

Het generaal kapittel droeg in het voorjaar van 1573 bepaaldelijk het bestuur en de administratie van het Roermondsche huis op aan den prior van Keulen. Tevens ontving Winckelman⁷⁵⁾ van de Grande Chartreuse opdracht om dit klooster geleidelijk en naar bevind van zaken te voorzien van een prior of rector, een vicarius en hetgeen verder noodig mocht zijn.⁷⁶⁾ De patres capitulares drukten hun waardeering uit voor hetgeen Winckelman ter zake reeds had verricht en spoorden hem aan, daarmede voort te gaan, opdat zijn convent, dat oudtijds als stichter van het Roermondsche klooster was opgetreden, ten tweeden male als oprichter zou kunnen worden aangemerkt.⁷⁷⁾

⁷⁴⁾ c. 1573: „Obiit D. Joachim, prior domus Ruremundae et visitator provinciae Rheni, habens per totum Ordinem plenum cum psalteriis monachatum et missam de Beata Maria.”

⁷⁵⁾ *Ephem.* III, 161.

⁷⁶⁾ „Domus Ruremundae desolatae, spoliatae, prophanatae regimen et administrationem atque omnem superintendentiam remittimus et committimus priori Coloniae, ut dictae domui cum plena auctoritate capituli generalis de priore sive de rectore, vicario et aliis necessariis paulatim, sicut iudicabit expedire, providere possit.” (c. 1573).

⁷⁷⁾ c. 1573: „Priori domus Coloniae non fit misericordia, quem hortamur et rogamus propter Deum, ut sicut sui praedecessores et domus Coloniae fuerunt primi fundatores domus Ruremundae, et ipse jam opus pium et omni laude dignum, quo incepit esse secundus fundator, proficiat, per-

Winckelman, die van 1568 tot 1573 de convisitator van Joachim van Tongerlo was geweest in de Rijnprovincie, is na diens overlijden eerste visitator geworden en heeft dit ambt nevens het prioraat te Keulen tot aan zijn dood (31 Aug. 1575) bekleed.

Hem werd in 1573 door het bestuur der Orde tevens opgedragen een of twee monniken met een donaat naar Roermond te zenden, opdat daar in het kartuizerklooster weder dagelijks de H. Mis zou kunnen worden opgedragen. Kort daarna, in den zomer van 1573, zijn de eerste kartuizers weder in Bethlehem teruggekeerd, te weten Jan Voeren en Jan Asch, de eerste als vicarius, de laatste als procurator.

In deze jaren verminderde het aantal overlevenden van het Roermondsche convent door het overlijden van den hoogbejaarden D. Willem Wellen (senior), wiens leven 23 April 1573 eindigde in een der cellen van het klooster te Vogelsang.⁷⁸⁾ Hetgeen hij juist negen maanden te voren had ondervonden, is hij niet meer te boven gekomen. In hetzelfde jaar ontviel ook broeder Daniël aan de communautiteit.⁷⁹⁾

Jan Asch (1574-1580).

In het voorjaar van 1574 achtte de Grande Chartreuse het oogenblik gekomen om het Roermondsche klooster weder te voorzien van een eigen bestuurder. Tot rector werd benoemd Jan Asch, een der weinigen, die in 1572 weliswaar niet aan zware mishandelingen, maar toch aan den dood waren ontkomen. Hij mocht evenwel geen belangrijke beslissingen nemen zonder overleg met en goedkeuring van Winckelman, prior van Keulen en eersten visitator.

severet et perficiat ad laudem Dei et Ordinis decorem, et mittat ad dictam domum Ruremundae unum aut duos monachos cum uno donato, ut quotidie saltem sacra missa celebretur in jam dicta domo."

⁷⁸⁾ c. 1574: „Obiit D. Guillelmus Wellen, monachus professor, antiquior et olim prior domus Ruremundae, hospes in domo Cantavii, qui ultra 56 annos laudabiliter vixit in Ordine, habens missam de Beata Maria per totum Ordinem."

⁷⁹⁾ c. 1574: „Obiit fr. Daniël donatus domus Rurumundae."

⁸⁰⁾ c. 1574: „Domui Ruremundae praeficimus in rectorem D. Joannem ejusdem domus professum, cui vicarius et aliae personae ordinis vere obediant. Ipse vero rector et alii nihil magni momenti intentent sine consilio et consensu prioris Coloniae, visitatoris, cui computum et rationem suae administrationis reddant cum ab eo requisiti fuerint."

Vijf monniken en vier broeders zullen als overlevenden toen uit de kloosters van Keulen, Vogelsang en elders in Roermond zijn teruggekeerd. Bovendien leefden nog hun comprofessi D. Joannes de Pripter, die wellicht nog te Gent verbleef, ⁸⁰⁾ D. Hendrik Kercken ⁸²⁾ en D. Godfried van Sittard. ⁸³⁾ Waar de beide laatsten in 1572 en volgende jaren verblijf hadden gehouden, heb ik niet kunnen achterhalen.

Het generaal kapittel van 1575 droeg aan den prior van Keulen op, op een nader door de prioren van Brussel en van Gent te bepalen dag in Roermond aanwezig te zijn, om aldaar te beraadslagen over de belangen van het klooster Bethlehem en over de uitgeweken Engelsche kartuizers. ⁸⁴⁾ Het is de vraag of Winckelman nog gelegenheid heeft gehad gevolg te geven aan deze opdracht. Immers, hij is 31 Augustus 1575 te Coblenz gestorven.

In 1576 vond de Grande Chartreuse reeds termen om den rector van het Roermondsche klooster te benoemen tot prior van zijn huis. ⁸⁵⁾

Het zich al eenigszins herstellende convent werd echter in de volgende jaren reeds getroffen door betrekkelijk veel sterfgevallen. In 1577 of in de eerste maanden van 1578 stierven er twee donaten, broeder Rodolphus en broeder Hendrik. ⁸⁶⁾ In 1580 moest het generaal kapittel het overlijden van een drietal Roermondsche kloosterlingen berichten. 7 Augustus 1579 stierf namelijk Jan Voeren en omstreeks denzelfden tijd de prior Jan Asch ⁸⁷⁾ en voorts D. Joannes Bennet, een der uitgeweken Engelsche kartuizers, die in het klooster als hospes verbleef. ⁸⁸⁾

⁸¹⁾ c. 1577: „Obiit D. Joannes de Pripter, professus domus Ruremundae et olim prior domus Gandavi.”

⁸²⁾ Hij is 22 Maart 1608 gestorven. Zie blz. 119-120 van deze bijdrage.

⁸³⁾ Overleden in 1589 of 1590. Zie blz. 115 van deze bijdrage.

⁸⁴⁾ c. 1575: „Et prior Coloniae accedat ad domum Ruremundanam die illi statuendo per priores Bruxellae et Gandavi, ubi tractabitur de negotiis dictae domus Ruremundae et Patrum Anglorum.”

⁸⁵⁾ c. 1576: „Rectorem domus Ruremundae praeficimus in priorem dictae domus.”

⁸⁶⁾ c. 1578: „Obiit fr. Rodolphus, donatus domus Ruremundae”; „Obiit fr. Henricus Abast (?), donatus domus Ruremundae.”

⁸⁷⁾ c. 1580: „Obiit D. Joannes Asch, prior domus Ruremundae.”

⁸⁸⁾ c. 1580: „Obiit D. Joannes Bennet Anglus, professus domus. , hospes in domo Ruremundae.”

Leonardus van Luik (1580-1593).

Leonardus van Luik,⁸⁹⁾ wiens naam wij reeds hebben ontmoet bij de beschrijving van het bloedbad van 1572, hetwelk hij had overleefd, was professus van het Roermondsche klooster. Na het overlijden van Jan Asch werd hij daar als rector met het bestuur belast. In 1580 handhaafde de Grande Chartreuse hem in deze functie.⁹⁰⁾ In 1583, toen het convent zich blijkbaar eenigszins had hersteld van de rampen, welke het waren overkomen, werd hij door het generaal kapittel tot prior benoemd.⁹¹⁾

In 1584 zal Leonardus van Luik ongetwijfeld tegenwoordig zijn geweest op de bijeenkomst van alle prioren der Rijnprovincie in het klooster te Keulen, waar verschillende aanwijzingen zijn gegeven in het belang van de kloostertucht.

Blijkbaar zijn er nochtans moeilijke jaren voor het convent van Bethlehem gevolgd, want in 1587 moedigden de patres capitulares den prior aan, de onheilen des tijds wel te doorstaan en alles zoo te ordenen, dat een visitatie kon worden afgewacht.⁹²⁾

De visitatie liet evenwel op zich wachten wegens de gevaren, welke in deze jaren aan het reizen waren verbonden. Het generaal kapittel van 1591, dat Leonardus van Luik in het prioraat handhaafde, gewaagde daarvan en spoorde den visitator der provincie aan om bijzondere zorg te besteden aan den geestelijken en stoffelijken toestand van het klooster, terwijl deze zich gemachtigd kon achten om zoo noodig de officiales van het huis te vervangen.⁹³⁾ 's Jaars daarna bepaalde de Grande Chartreuse, dat thans het Roermondsche huis ten spoedigste moest

⁸⁹⁾ *De Maasgouw* 1937, blz. 53.

⁹⁰⁾ c. 1580: „Rectori domus Ruremundae non fit misericordia.”

⁹¹⁾ c. 1583: „Rectorem domus Ruremundae praeficimus in priorem dictae domus.”

⁹²⁾ c. 1587: „Priorem domus Ruremundae cum suis rogamus perferre hujus temporis et bellorum vicinorum injurias, et ad formam visitationis se suaque componere.”

⁹³⁾ c. 1591: „Priori domus Ruremundae non fit misericordia, cujus domus jacentem statum, tam spirituaalem quam temporalem, studeat visitator opportunis remediis erigere et servare cum potestate absolvendi quoscumque officiales et de aliis personis providendi auctoritate nostra.” (*Publications*, XIX, p. 367 e.v.).

worden gevisiteerd. De visitatoren werden gemachtigd eenige ambtsdragers door anderen te vervangen.⁹⁴⁾

Bij deze visitatie, welke vermoedelijk in het begin van 1593 heeft plaats gevonden, is Leonardus van Luik van het prioraat ontheven. Hij is te Roermond overleden in 1596 of begin 1597.⁹⁵⁾ Blijkens zijn overlijdensbericht was hij vroeger achter-eenvolgens ook procurator en vicarius van Bethlehem geweest.

In 1580 of in een der eerste maanden van 1581 is de monnik Jan van Maastricht, die, zooals wij gezien hebben, in 1572 eveneens aan moordenaarshanden was ontkomen, overleden.⁹⁶⁾ In 1586 of 1587 ontviel aan het convent broeder Herman, een der donaten, die ook reeds vóór 1572 tot de communautiteit behoorde.⁹⁷⁾ Hem volgde in 1588 of 1589 broeder Simon, die mede in 1572 het leven had behouden.⁹⁸⁾ In 1589 of begin 1590 verloor het convent zijn oudsten professus D. Godfried van Sittard.⁹⁹⁾

Joannes Schlinck (1593-1601).

Bij de visitatie, welke in het begin van 1593 plaats vond, werd D. Joannes Schlinck¹⁰⁰⁾ (Slinsius of Slinchius) in de plaats van Leonardus van Luik met het prioraat belast. Schlinck was doctor juris en is aanvankelijk kanunnik te Luik geweest. Hij was professus van het kartuizerklooster te Rettel in Lotharingen.

Het generaal kapittel van 1593 bevestigde hem als prior van

⁹⁴⁾ c. 1592: „Priori domus Ruremundae non fit misericordia; et quia domus haec necdum potuit propter periculum viarum visitari, volumus ut, cessante omni excusatione nisi valde rationabili et justa, quam primum visitetur cum potestate absolvendi quoscumque officiales et de aliis nostra auctoritate providere.”

⁹⁵⁾ c. 1597: „Obiit D. Leonardus Leodiensis professus et olim procurator, vicarius et prior domus Ruremundae.”

⁹⁶⁾ c. 1581: „Obiit D. Joannes Trajectensis, professus domus Ruremundae.”

⁹⁷⁾ c. 1587: „Obiit fr. Hermanus, donatus domus Ruremundae.”

⁹⁸⁾ c. 1589: „Obiit fr. Simon de Brugen, donatus domus Ruremundae.”

⁹⁹⁾ c. 1590: „Obiit D. Godefridus Zittaert, professus et antiquior domus Ruremundae, habens missam de Beata Maria in provincia Rheni.”

¹⁰⁰⁾ *Publications*, XIX, 367-370; *Maisons de l'ordre des Chartreux. Vues et Notices*, IV (Montreuil-sur-Mer 1919), passim; *De Maasgouw* 1932, blz. 63.

Bethlehem en spoorde hem aan om met kracht en volharding aan den wederopbloei van het klooster te arbeiden.¹⁰¹⁾

Om de gevolgen van jarenlangen materieelen tegenspoed te kunnen bestrijden, moest het convent in 1593 besluiten tot den verkoop van een griend onder Maasbracht. „Durch dese langwylige troublen ende inlandsche oirloghen, inlegeringen ende deurtochten van legers ende chrijsvolk, excessive lasten van contributien ende andere schattongen, nu meer dan XX jaeren geduyrt hebbende”, waren de schulden van het klooster tot boven een bedrag van 20000 gulden gestegen.¹⁰²⁾ Het hof van Gelder hechtte 9 November 1593 goedkeuring aan dien verkoop.

Indien Schlink in 1598 het generaal kapittel heeft bijgewoond, zal hij met den prior van Keulen en andere prioren op de thuisreis door roovers zijn overvallen en van alles, zelfs de stukken, welke zij bij zich hadden, zijn beroofd, zoodat zij naar de Grande Chartreuse moesten terugkeeren.¹⁰³⁾

In 1601 ontving Schlinck van het bestuur der Orde ontheffing uit het prioraat, omdat zijn aanwezigheid elders werd gevorderd.¹⁰⁴⁾ Men belaste hem met het bestuur van het huis zijner professie, waarvan het convent te Trier verbleef, daar het klooster te Rettel eenige jaren te voren door den oorlog onbewoonbaar was geworden. Hier is hij tot 1602 prior gebleven. Daarna is hij nog tot zijn dood vicarius geweest van het kartuizerklooster te Wesel. Ook hier vond hij een verstoord convent, dat na de verwoesting der Kartause gastvrijheid genoot in het Dominicanenklooster. Hij stierf aldaar in 1615 of 1616.¹⁰⁵⁾

Uit den tijd van zijn prioraat te Roermond zij nog het volgende aangeteekend.

In 1593 is Richardus de Vaux, tot dan toe vicarius van het

¹⁰¹⁾ c. 1593: „Priori domus Ruremundae D. Joanni Slinchio nuper instituto non fit misericordia; qui potius, sicut coepit, industrie et indefesse utilitatibus dictae domus consulens, in eo studio perseverare conetur.”

¹⁰²⁾ *Inventaris Oud-archief Roermond*, 2e stuk, blz. 405.

¹⁰³⁾ *Chronologia* (ms. Certosa di Lucca), anno 1598, 6 maii: „Priores a capitulo redeuntes a quatuor praedonibus spoliati fuerunt equis, palliis, et ipsis provinciarum Rheni, Teuthoniae et Inferioris Allemanniae chartis capituli, ipsos coacti repetere Cartusiam.”

¹⁰⁴⁾ c. 1601: „Priori domus Ruremundae alibi necessario fit misericordia.”

¹⁰⁵⁾ c. 1616: „Obiit D. Joannes Slincius professus domus Rutilae, vicarius in domo Wesaliae, alias prior domorum Ruremundae et Rutilae.”

klooster te Luik, naar Roermond gezonden om daar denzelfden post te vervullen. Hij stierf echter reeds 25 Februari 1594.¹⁰⁶⁾ In 1597 is een andere monnik van het Luiksche convent naar Roermond gedirigeerd.¹⁰⁷⁾

In 1596 of in het begin van 1597 stierf de oud-prior Leonardus van Luik. Voorts overleed 29 November 1598 de procurator van het klooster Nicolaas Gangelt.¹⁰⁸⁾ Beiden behoorden tot degenen, die bij het bloedbad van 1572 gewond werden.

Onder het prioraat van Schlinck heeft Arnold Havens eenigen tijd als hospes in het Roermondsche huis gewoond. Deze had namelijk in 1601 van het generaal kapittel, dat hij heeft bijgewoond, zijn demissie ontvangen als visitator der Nederduitsche provincie en als prior van het kartuizerklooster te Brussel. De generaal der Orde zond Havensius daarop naar den visitator van de Rijnprovincie, die bepaalde, dat hij zich naar Roermond zou begeven. Dadelijk na zijn terugkeer van de Grande Chartreuse ontving hij van den bisschop van Roermond, Cuyckius, de dringende aansporing, dat hij zich zou bezighouden met het te boek stellen van de kerkelijke gebeurtenissen, welke in de tweede helft der 16de eeuw te Roermond en in de Nederlanden hebben plaats gevonden.

In de opdracht van zijn *Historica Relatio* (blz. 1) verheelt Havensius niet, hoezeer hij de rust heeft gewaardeerd, hem geschonken, om bevrijd van ambten dezen arbeid te verrichten. Zijn belangstelling richtte zich ook naar de inrichting van de boekerij en het archief van Bethlehem. Door zijn zorgen werden de aanwezige handschriften der werken van Dionysius den Kartuizer bijeengegaard en verschillende geschriften, welke door den boekenworm dreigden te loor te gaan, in meervoud gecopiëerd. Havens verzamelde daar voorts de bouwstoffen voor zijn historiebeschrijvingen, te weten den *Commentarius de erectione novorum in Belgio Episcopatum* en de *Historica Relatio duodecim martyrum cartusianorum qui Ruremundae in Ducatu*

¹⁰⁶⁾ c. 1593 [in domo Leodii:] „Et D. Richardus ibi vicarius eat ad domum Ruremundensem.”; c. 1594: „Obiit D. Richardus de Vaux, professor domus Leodii, vicarius domus Ruremundae.”

¹⁰⁷⁾ c. 1597 [in domo Leodii:] „Et D. Everardus ibidem professor eat ad domum Ruremundae.”

¹⁰⁸⁾ c. 1599: „Obiit D. Nicolaus professor et procurator domus Ruremundae.”; *Necr.* 29 Nov.

Geldriae Anno MDLXXII agonem suum feliciter compleverunt. ¹⁰⁹⁾

Toen Havensius in 1601 te Roermond kwam, waren van al degenen, die de bloedige gebeurtenissen van 1572 hadden beleefd, nog slechts in leven D. Hendrik Kercken en broeder Petrus. Uit den mond van deze tijdgenooten en voorts uit de overgeleverde verhalen, de aantekeningen van D. Jan Voeren ¹¹⁰⁾ en andere geschreven documenten, alsmede aan de hand van de geschriften van Surius en anderen heeft Havensius de bijzonderheden aangaande de gebeurtenissen van 1572 nauwkeurig kunnen vernemen en ordenen. ¹¹¹⁾

Hoe lang Havensius precies in Roermond heeft verbleven, staat niet vast. Nadat hij vervolgens nog korten tijd te Leuven had gewoond, is hij als vicarius naar de refugie der Vughtsche kartuizers binnen 's Hertogenbosch gezonden. Zeker is, dat hij hier in 1603 reeds was, zoodat zijn verblijf te Roermond ten hoogste een tweetal jaren heeft geduurd.

Het klooster verkeerde tijdens het bestuur van Schlinck nog in vele moeilijkheden. Havensius bevestigt dit uitdrukkelijk, waar hij schreef over den „miserum statum in quo hactenus domus illa fuit”. Onder Schlinck's opvolger, D. Judocus Emmelius — aldus dezelfde bron — begon weldra het huis te herademen en zich op te richten van de „multa damna atque incommoda tam in spiritualibus quam temporalibus”, welke het getroffen hadden. ¹¹²⁾

Jodocus Emmelius (1601-1623).

Deze prior was monnik van het kartuizerklooster bij Trier, waar hij omstreeks 1557 zijn professie had gedaan. ¹¹³⁾ Hij was ge-

¹⁰⁹⁾ *Bossche Bijdragen*, XV, blz. 20-23.

¹¹⁰⁾ *Historica Relatio*, p. 48 e.v.: „Breve compendium martyrii supradicti, loco Epilogi, extractum ex scriptis D. Joannis Voeren, vicarii.” Vgl. TH. PETREIUS, *Bibliotheca Cartusiana* (Coloniae 1608), appendix.

¹¹¹⁾ *Limburgsch Jaarboek*, XVII; *Deductie van Feyt ende Rechten voor den Heere Raedt ende Momboir van 't Overquartier des Vorstendoms Gelre teghen den Eerw. Pater Prior van het Cathuyser Clooster deser stadt Ruremonde*. (Stadsarchief Roermond, gedrukt, B 9), blz. 104.

¹¹²⁾ *Historica Relatio*, p. 35.

¹¹³⁾ A. HAVENSIUS, *Commentarius*, 303 e.v.; *Ephem.* I, 28; *Mougel*, 82-83; *Publications*, XIX, 367 e.v.; HABETS, I, 465.

boortig uit een dorp in het bisdom Trier. In 1570 werd hij in zijn klooster belast met de functie van sacrista. In 1573 is hij daar vicarius geworden, waarna hij zich van 1575 af tot 1596 het ambt van procurator zag opgedragen. Van 1596 tot 1601 heeft hij de Triersche Kartause als prior bestuurd. In 1601 onthief het generaal kapittel hem van dit bestuur en benoemde het hem tot prior van het kartuizerklooster te Roermond.¹¹⁴⁾

Gedurende een tijdvak van niet minder dan 22 jaren heeft hij dit huis nog bestuurd. In 1623 was hij aanwezig op het generaal kapittel. De toespraak, welke de generaal der Orde, D. Bruno d'Affringues, bij zijn aankomst in de Grande Chartreuse tot hem en tot den prior van Leuven, Lucas Paludanus, heeft gehouden, is nog bewaard.¹¹⁵⁾ In die vergadering is hij op zijn aandringen wegens hoogen leeftijd uit zijn ambt ontheven.¹¹⁶⁾ Niet lang daarna, namelijk 7 Januari 1624, stierf hij in het klooster te Roermond.¹¹⁷⁾ De kroniekschrijver van de Kartause bij Trier prijst hem als een voorbeeldig man, „ob religiosos mores commendatissimus”.

Op 22 Maart 1608 overleed de oudste monnik van het Roermondsche huis, D. Hendrik Kercken.¹¹⁸⁾ Deze had reeds sedert 1558 tot het convent behoord. In 1572 was hem de martelpalm ontgaan, hetgeen hij vaak heeft betreurd. Hij bewoonde de cel, waarin voorheen Dionysius de Kartuizer, voor wien hij een groote vereering koesterde, had geleefd. Tengevolge van verbouwingen en brand kende men de juiste ligging niet meer van het gebeente van den Doctor Extaticus. Vooral de bisschop Cuyckius miste deze wetenschap noode, daar hij een kanoniek

¹¹⁴⁾ c. 1601 : „..... et praeficimus in priorem dictae domus Ruremundae D. Jodocum propterea a prioratu domus Trevirensis absolutum.”

¹¹⁵⁾ *Sermo Rdi Patris D. Brunonis d'Affringues in receptione Ven. P. Prioris Ruremundensis et alterius Lovaniensis. 10 junii a° 1623.* (hs. Kon. Bibl. Brussel, no. 4058).

¹¹⁶⁾ c. 1623 : „Priori domus Ruremundae ob senium et suam instantiam fit misericordia.”

¹¹⁷⁾ c. 1624 : „Obiit D. Jodocus professus domus Trevirensis, hospes in domo Ruremundae, alias prior earumdem domorum, qui ultra 57 [sic] annos laudabiliter vixit in ordine.” Dit aantal jaren moet op een vergissing berusten. Terecht spreekt de kroniek van het klooster bij Trier dan ook van 67 jaren. (*Ephem.* I, 28).

¹¹⁸⁾ *Ephem.* I, 365; c. 1609 : „Obiit D. Henricus Kerkenius, professus et antiquior domus Ruremundae, qui 50 annis laudabiliter vixit in ordine.”

proces tot zaligverklaring van Dionysius wilde aanhangig maken.¹¹⁹⁾

Van de zijde der Kartuiserorde was in dit opzicht nimmer actief gewerkt. Zij huldigde immers steeds het gezegde „Carthusia sanctos facit sed non patefacit”.

In October 1607 werd door de zorgen van Cuyckius het Mariaaltaar, waaraan Dionysius de Kartuiser oudtijds placht de H. Mis op te dragen, doch dat in de voorgaande eeuw in den brand van 1554 was verwoest, hersteld. Op den 6den October van dat jaar, het feest van St. Bruno, kwam de bisschop dit altaar plechtig wijden. Daags daarna heeft Cuyckius daar de H. Mis gelezen en gebeden, dat men er in zou mogen slagen het gebeente van Dionysius terug te vinden. Ook heeft hij zich tot het bestuur van de Orde gewend met het verzoek voor dezelfde intenties in de kloosters te doen bidden.

Op zijn sterfbed verzocht Kercken aan den prior Emmelius, dat zijn lijk zou worden begraven op de plaats, waar ook Dionysius moest rusten, te weten achter de Mariakapel. Inderdaad heeft men toen bij het delven van het graf het stoffelijk overschot van den grooten kartuiser ontdekt, hetwelk werd verheven, terwijl eenige dagen later Kercken in dezelfde groeve, nadat het gebeente van Dionysius daaruit was genomen, een laatste rustplaats vond. Reeds had de bisschop voorbereidingen getroffen om een proces tot zaligverklaring te bevorderen, toen zijn dood (7 October 1609) deze plannen verijdelde.

Havensius (*Commentarius*, p. 304-305) deelt den tekst van den brief mede, welke de bisschop 10 April 1608 heeft geschreven aan den prior van de Grande Chartreuse, ten einde hem uitvoerig in te lichten over de wijze, waarop het gebeente van Dionysius was teruggevonden, en over den toestand, waarin het stoffelijk overschot was aangetroffen. Het bleef bewaard in de chartreuse te Roermond en trok weldra wijd de aandacht.¹²⁰⁾

Het Roermondsche convent heeft in den loop der jaren veel steun en vriendschap van Cuyckius ondervonden. Doch ook zijn opvolger, bisschop Jacobus van den Borgh (1611-1639), is een groote vriend van de kartuisers geweest.¹²¹⁾

¹¹⁹⁾ A. HAVENSIUS, *Commentarius*, p. 303.

¹²⁰⁾ „hodieque miraculis claret” (SWERTIUS, *Athenae Belgicae*, Antverpiae 1628, p. 215).

¹²¹⁾ c. 1639: „Obiit Reverendissimus Dominus D. Jacobus Episcopus Ruremundensis, magnus amicus ordinis.”

Tijdens het prioraat van Emmelius heeft het convent van Bethlehem zich in een heropbloei mogen verheugen. Andere bijzonderheden uit dit tijdvak zijn ons niet bekend. Slechts zij nog vermeld, dat op 28 Juni 1616 is overleden Hendrik van Diest, vicarius van het klooster.¹²²⁾ 23 October 1619 stierf D. Pieter van Lom, procurator en voorheen vicarius van het convent.¹²³⁾ In 1622 of in het begin van 1623 stierf als hospes bij de Roermondsche kartuizers D. Jacobus de Ruti, oud-prior van het klooster te Rettel.¹²⁴⁾

Een brief, door Emmelius 4 October 1604 geschreven, wordt bewaard in de archieven der Oud Bisschoppelijke Clerezij.¹²⁵⁾

Bisschop Cuyckius heeft een *Littera paraenetica contra apostatam Carthusianum* geschreven, die te 's Hertogenbosch bij Schaeffer is gedrukt.¹²⁶⁾

Inderdaad was in deze jaren een der Roermondsche monniken zijn kloosterlijken staat en zijn religie ontrouw geworden. Het is evenwel niet onmogelijk, dat hij slechts novice is geweest. Het was Gabriël Assueri, die in 1611 wordt vermeldt als candidaat voor een predikantsplaats te Groningen. In de voordracht aan de synode werd medegedeeld, dat hij kartuizer te Roermond was geweest, maar „dorch sonderliche erleuchtung Gottes ex monachatu suo thot unser gereformerten lehre getreden” en voorts, dat hij nu was „ijn den h. ehestandt”.¹²⁷⁾

¹²²⁾ c. 1617: „Obiit D. Henricus Diestensis, professus et vicarius domus Ruremundae.”; *Necr.* 28 Juni.

¹²³⁾ c. 1620: „Obiit D. Petrus Lom, professus et procurator domus Ruremundae.”; *Necr.* 23 Oct.

¹²⁴⁾ c. 1623: „Obiit D. Jacobus de Ruti, professus domus Rutilae, alias prior ejusdem domus, hospes in domo Ruremundae.”

¹²⁵⁾ J. BRUGGEMAN, *Inventaris van de Archieven bij het Metropolitane Kapittel van Utrecht van de Roomsche Katholieke Kerk der Oud Bisschoppelijke Clerezij* ('s Gravenhage 1928), blz. 45.

¹²⁶⁾ HABETS, II, 460-469, III, 428-429.

¹²⁷⁾ NNBW, I, 191.
